

MARIA VIRTOPEANU

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX progresele obținute de poporul nostru în domeniul social-economic și politic se întregesc în chip firesc cu îmbogățirea conținutului vieții sale spirituale. Cultura a constituit pînă la unirea din 1918 unul din cele mai puternice mijloace de afirmare națională a românilor. Lozinca o dăduse în 1848 Simion Bărnuțiu în istoricul său discurs de la Blaj care, îndemna poporul să pornească „la cultură națională cu puteri unite“, căci „cultura fiecărui popor astăzi e măsura fericirii și securității lui“¹.

Cultura românească s-a format, dezvoltat și afirmat ca o cultură unitară aparținînd întregului popor român, pe deasupra frontierelor nedrepte care îl separau și îl țineau sub jugul dominației imperiilor vecine. În Transilvania după marile evenimente ale anilor 1848—1849, care au scos la suprafață multe probleme sociale și culturale, s-a simțit nevoia de a se întemeia instituții, care să vindece pe de o parte rănilile cauzate prin dezastrele acelor vremuri agitate, iar pe de altă parte să creeze mijloacele necesare pentru promovarea ideilor noi. Se înființează astfel școli românești pentru popor și se crează societăți de lectură și asociații de cultură, care continuă preocuparea cultivării limbii și a istoriei, a principale mijloace de dezvoltare a culturii naționale.

Crearea și dezvoltarea acestor așezăminte devine după revoluția de la 1848 una din cele mai arzătoare cerințe ale timpului pentru românii din monarhie, care în strînsă colaborare cu cei din vechea Românie, caută căile posibile în scopul realizării acestei cerințe.

Societățile, reuniunile, asociațiile, cu modalități și forme diferite de organizare, au avut menirea de-a imprima un anumit avînt diferitelor orașe și județe transilvănene, printre care amintim și județul Hunedoara.

Înființate într-o perioadă în care instituțiile proprii pentru românii de aici lipseau sau erau puține, reuniunile au îndeplinit o misiune de prin ordin și au imprimat un standard mai înalt de activitate culturală².

Un rol important în desfășurarea unei intense activități culturale în județul Hunedoara revine orașului Orăștie unde asociațiile românești constituite au desfășurat o rodnică activitate culturală și au adus o con-

1 Lucian Giura, Mihai Racovișean, Fruntașul revoluționar de la 1848, Ștefan Moldovan, în „Sargeția XIV“, 1979, p. 415.
Sargeția, 14, 1979, p. 416.

2. Ion Iilescu, Tiberiu Istrate, Orăștie 750 de ani, Deva, 1979, p. 138.

tribuție la educarea națională și patriotică. De o deosebită importanță este activitatea Corului de la Orăștie³, care se numără printre formațiile artistice de prestigiu din Transilvania. Este important faptul că la Orăștie a existat, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, un cor organizat și alcătuit din elemente mature, alături de școlari, că acesta a desfășurat o bună activitate socială chiar de la început și că pentru permanentizarea lui a existat o vie preocupare din partea românilor⁴.

În anul 1883 se constituie Reuniunea de cîntări din Orăștie în cadrul căreia corul este acum organizat pe baze temeinice și condus cu dăruire, câteva decenii, de Ion Branga, un talentat elev al compozitorului George Dima. Corul, adresîndu-se unui public tot mai numeros, devine un puternic mijloc de manifestare spirituală, prin cîntecul său se răspîndesc ideile înaintate, întărindu-se credința în victoria luptei pentru drepturile românilor.

Reuniunile corale și de muzică, cele teatrale, au constituit o atracție deosebită pentru publicul românesc și au apărut pentru a suplini lipsa unui teatru organizat. Trecînd peste granițele începutului, corul este cu încetul consolidat, concertele sale fiind din ce în ce mai bogate, ieșirile în public tot mai numeroase. Coriștii sacrificau cu drag timpul lor pentru a participa la repetiții, corul devenise o îndeletnicire plăcută, o necesitate culturală. Fără îndoială că și dirijorul, prin modestia comportării lui, prin tactul cu care se apropia de oameni a știut a-i atrage. „Corul țărănesc (baza corului o formau țărani) era dealtfel foarte interesat și țărani îl îndrăgiseră așa de mult că chiar și în zilele de lucru mulți lăsau carul și vitele în grija altora pe cîmp și ei alergau la cor căci era fală să fii corist”⁵.

Succesele repetate ale Reuniunii de cîntări și concertele reușite ale acesteia au trezit interesul intelectualilor care au cerut dirijorului să aprobe și participarea lor, acest lucru fiind îmbucurător deoarece astfel era ușurat procesul de învățare a bucăților din ce în ce mai pretențioase. Încep să fie organizate numeroase baluri⁶, cu programe variate, acestea aducîndu-și o contribuție importantă la educarea estetică a publicului. Succesele repurtate în viața culturală a Orăștiei atrag în scurt timp numeroși cîntăreți și formații străine. Vin să prezinte spectacolele lor formații corale mai apropiate, ca cele din Sebeș⁷ și Sibiu, precum și cîntăreți absolvenți ai conservatorului din București.

Contactul publicului din Orăștie cu asemenea formații și personalități muzicale, au avut o mare influență în activitatea corului din localitate prin alcătuirea repertoriului și ridicarea calității interpretării.

Activitatea Reuniunii de cîntări este încununată de succes în 1897 cînd la Orăștie se ține Adunarea generală a „Societății de fond de teatru român”⁸. Cu acest prilej se va organiza un frumos spectacol a cărui program, publicat în presa locală a timpului⁸, a fost urmărit cu viu

3. Ion Iliescu, *Corul de la Orăștie*, Deva, 1968.

4. Ioan Iliescu, Tiberiu Istrate, *op. cit.*, p. 153.

5. „Cosînzeana”, anul III, nr. 35-36, 1913.

6. „Familia”, nr. 4, 1890.

7. „Revista Orăștiei” nr. 27, 1895.

8. *Idem*, nr. 22, 1897.

interes de participații la această adunare, printre care amintim pe : Iosif Vulcan, Vasile Bologna, Virgil Oniț, George Dima și Coriolan Brediceanu. Reuniunea de cîntări ia un nou avînt, spectacolele organizate vor fi din ce în ce mai dese, se concertează cu orice ocazie, pretutindeni. Urmărind exemplul Orăștiei și primind în foarte multe cazuri ajutorul direct al Reuniunii de cîntări de aici, în această perioadă apar unele formații corale care au desfășurat și ele o activitate de cultură intensă. În 1900 apar unele coruri comunale ca cele din Romos, Romoșel, Almașul Mic, Balșa.

Deși nu este sprijinită suficient materialicește, la începutul secolului XX, activitatea corală continuă să se desfășoare activ. Ieșirile publice sînt comentate în ziarele locale ca „Revista Orăștiei“, „Bunul econom“ și în special „Libertatea“. Articolele acestor ziare dau posibilitatea de a cunoaște repertoriul și-a înțelege activitatea variată și continuă a corului. Reuniunea română de cîntări de la Orăștie își continuă activitatea prin noi spectacole și inițiative, concertele oferite în localitate, sau în deplasări sînt bine primite, aducînd un cîștig substanțial. Concertul din 1903⁹, este favorabil apreciat prin deosebita execuție a bucăților „Tinguirea Ardealului“ și „Sus opincă“, piese care apar și în programul concertului din 7/20 aprilie 1903¹⁰, organizat în sala „Transilvania“ din Orăștie pe care-l prezentăm mai jos.

1. Cîntecul Dorobanților, cor mixt de I. Paulian

2. Sborul de I. Vidu

Țiganca de T. Popovici — coruri pentru trei voci egale

3. Fîntîna cu trei izvoare de G. Dima

4. Știi mîndro — T. Popovici

Sus opincă — I. Vidu

5. Răsunetul Ardealului

Se muncește mult pentru învățarea acestor piese muzicale dificile, dar strădania este răsplătită pe deplin. Deplasările corului sînt tot mai numeroase, iar acceptarea unor personalități muzicale de a colabora cu corul din Orăștie este un fapt grăitor în ridicarea prestigiului Reuniunii, care continuă să concerteze mereu cu alte noi programe în scopuri nobile, cultural-educative. Participă la încheierea festivă a anului școlar, se deplasează în centre care aveau formații corale bune printre care amintim localitatea Dobra. Despre concertul susținut aici, ziarul „Libertatea“ ne spune : „Concertul de la Dobra dat de harnica Reuniune de cîntări din Orăștie în ziua de Rusale, a reușit ca și cel de la Orăștie, foarte bine, făcînd onoare corului însăși și zelosului său dirigent dl. Ion Branga. Toate piesele din cor au fost executate în chip desăvîrșit și publicul le încununa cu însuflețite aplause“¹¹.

În anul 1906 Corul de la Orăștie va lua parte la Festivalul organizat de Societatea muzicală „Carmen“ din București, care este condusă de compozitorul Dimitrie Chiriac¹², unde au fost invitate toate societățile corale

9. „Libertatea“ nr. 13, 1903.

10. Idem nr. 14, 1903.

11. Idem nr. 23, 24 și 26, 1905.

12. Ion Iliescu, op. cit., Deva, 1968, p. 109.

din România. Această serbare a frăției, simbol al unității poporului nostru a stimulat activitatea Reuniunii de la Orăștie care a dorit să-și etaleză puterile alături de celelalte formații corale din țară. În vederea acestei participări începe o pregătire intensă, Reuniunea de cîntări apoează la cîntăreții din localitate și din împrejurimi, corul ajungînd în ajunul plecării să numere 60 de persoane. Proba generală a dovedit încă odată calitățile corului care era stăpîn pe arta interpretativă. La dată stabilită, membrii corului de la Orăștie au plecat (fără pașaport), alături de ceilalți 1500 de cîntăreți români din Ardeal, spre București, unde au fost primiți cu multă căldură¹³. Aici Reuniunea din Orăștie avea să se prezinte alături de cele mai redutabile formații corale ale timpului. Redăm mai jos programul „Festivalului coral de la București din 1906 :

Sîmbătă 26 august

Ora 9 1/2 a.m. Primirea Societăților la gară. Cuvîntările de bună venire. Prezentările. Aranjarea cortegiului în piața gării. Cortegiul va străbate calea Griviței, calea Victoriei, stradele Lipscani și Selari și începutul Căii Răhova. La biserica Domnița Bălașa se va oficia un Tedeum de către P.S. Nifon Ploșteanu, Vicarul Sfintei Mitropolii, iar răspunsurile vor fi date de Corul bisericii sub conducerea d-lui D. Teodorescu.

Ora 12.00. Incuarteruirea și masa după tabloul indicat de delegatul Societății „Carmen”. Masa se va servi la toți deodată la ora și în localul indicat de către delegații Societății „Carmen”.

Ora 3 1/2 a.m. Repetiție generală în Arenele Romane pentru corurile în masă și cele cu acompaniament de orchestră sau muzică militară. Intrarea în expoziție se face numai pe la turnichetul C.F.R. Fiecare cîntăreț va purta pe lîngă cocarda proprie a Societății din care face parte încă o cocardă din partea expozițiunii, precum și un bilet de legitimare pentru intrarea gratuită în Expoziție.

Ora 7 1/2 p.m. Masa. Apoi vizitarea Expoziției sau orașului.

Duminecă 27 august

Ora 8 1/2 a.m. Repetiție cu toate corurile la Arenele Romane.

Ora 10 1/2 a.m. Sfințirea steagului societății corale „Carmen”. Serviciul devin va fi oficiat de P.S. Nifon Ploșteanu, vicarul Sf. Mitropolii, iar răspunsurile vor fi date de corul din Lugoj sub conducerea d-lui I. Vidu.

Ora 12.00. Masa.

Ora 3 p.m. Serbarea „Junilor” din Brașov. Corurile din Săliște, Orăștie, Dumbrăveni și Breaza vor cînta în aleele Expoziției, iar corul din Lugoj în Arenele Romane.

Ora 4 1/2 p.m. Concertul corurilor din Banat.

Ora 7 1/2 p.m. Masa.

Luni 28 august

Ora 5 1/2 a.m. Plecarea la Sinaia din Gara de Nord la ora 6 dimineața. Vizitarea orașului și a Castelului Peleş. La întoarcere, vizitarea orașului Ploiești, unde se va servi și masa de seară.

Mărți 29 august

Ora 8 1/2 a.m. Repetiție la Arenele Romane cu corurile din Ardeal, Bucovina și din țară. Vizitarea Expoziției și orașului.

Ora 12.00. Masa.

Ora 4,00 p.m. Concertul corurilor din Ardeal, Bucovina și din țară. la Arenele Romane.

Ora 7 1/2 p.m. Masa.

13. „Libertatea”, nr. 38, 1906.

Miercuri 30 august

Ora 8 1/2 a.m. Proba corurilor în masă cu toate societățile. Vizitarea orașului. După masă vizitarea Expoziției sau a orașului.

Ora 8 1/2 p.m. Concert la Arenele Romane cu corurile de ansamblu. În tot timpul festivităților, discursurile nu se pot ține fără învoirea biroului Societății „Carmen“. Acest program este stabilit de biroul Societății „Carmen“. Orice informații se pot lua la sediul Societății, str. Episcopiei nr. 3.

Ziarului „Libertatea“ descrie în paginile sale locul unde își dau concursul formațiile corale și anume Arenele Romane. „Arenele-s loc zidit anume pentru producțiuni mari în lăuntru Expoziției. Ca un cerc urias, zidit rotund, descoperit. Jos o vatră mare „Arena“ pe care se reprezintă părți de războaie cu armate, cu cai, cu cară, că le încapă fiind foarte largă. Iar în jur, înălțate peste vatra arenei, rînduri de bănci în linie rotundă, prinse în zid de ciment fiecare bancă mai sus ca cealaltă, ca tot omul să vadă. Sus peste șirul de bănci sînt logele, înghise, despărțite de-olaltă prin zid și acoperite. Spre oraș e scenă pentru producțiuni de coruri sau trupe mici“¹⁴.

În afara unor piese pe care corurile reunite le-au executat împreună sub conducerea lui D. Chiriac și anume: „Pe-al nostru steag“, „Tricolorul“ și „Pui de lei“, Reuniunea de la Orăștie a executat piesele „Bălcescu murind“ și „Mindruliță de demult“ a compozitorului George Dima.

În urma concursului Reuniunea de la Orăștie a fost distinsă cu „Diploma de onoare și Medalia de aur“, iar dirijorul Ion Branga a primit personal Medalia de aur. Această primă prezentare a corului în afara granițelor județului Hunedoara a fost încununată de succes. Corul îmbrăcat în frumosul port popular de la Orăștie a impresionat publicul prin originalitatea sa și prin calitatea execuției celor două piese. Totodată membrii formației de la Orăștie au avut prilejul să asculte formațiile participante, să cunoască numeroși dirijori care la fel ca Ion Branga erau pasionați ai cîntecului românesc, iubitori ai corurilor.

Activitatea Reuniunii de cîntări se continuă și după acest mare succes, deplasările făcute fiind comentate pe larg în presa timpului. Amintim pe cele de la Șibot, Poiana Sibiului¹⁵ și Geoagiu. Mai simțim prezentă activitatea Reuniunii și în ajutorul pe care-l dă altor formații din oraș pentru organizarea unor concerte sau serate muzicale.

După un sfert de veac Ion Branda, cel care a contribuit la consolidarea corului din Orăștie și la ridicarea prin activitatea desfășurată a prestigiului acestui oraș, se retrage din viața muzicală. Moare în anul 1936 în vîrstă de 73 de ani.

În anul 1913 se ținea la Orăștie Adunarea generală a Astrei. De aceea orăștienii trebuiau să facă tot posibilul ca la această sărbătoare să nu lipsească tradiționalul concurs al corului cu un program la înălțimea cerințelor. Dacă cu cîteva luni înainte de adunarea Astrei, dirijor era

14. Idem nr. 40. 1906.

15. Idem nr. 29. 1907.

tinărul Ionel Rădulescu, în septembrie 1913 corul era dirijat de Aurel Medrea, iar după aceea alți dirijori ca I. Fleșeriu, Gheorghe Pirvu, N. Oancea, N. Prația. Pentru pregătirea programului în cadrul adunării Ascerințelelor. Dacă cu câteva luni înainte de adunarea Astrei dirijor era tinărul Ionel Rădulescu, în septembrie 1913 corul era dirijat de Aurel trei, Reuniunea și-a ales ca dirijor pe absolventul Conservatorului de muzică din Viena, Aurel Medrea. Programul pregătit este bogat și bine ales. Pentru asigurarea reușitei sînt invitați solști din alte localități ca : Veturia Tritean de la Sibiu (soția poetului Octavian Goga) și Cella Delavrancea fiica lui Barbu Ștefănescu Delavrancea. Adunarea de la Orăștie a fost o manifestație grandioasă, iar producția corală a Reuniunii a fost „una din atracțiile serbărilor culturale din Orăștie“. Dar după acest concert Medrea, care a fost angajat numai pentru acest prilej, pleacă, Reuniunea rămînînd din nou fără dirijor. Nu la mult timp revine Ion Rădulescu care plănuește câteva deplasări la Hunedoara, Ilia, Petroșani, Cugir, Săliște, Deva. Abia reîntors, organizează un concert în sala Hotelului central cu următorul program ¹⁶ :

1. Alfred Castaldi — Se întorc vitejii, Marș (cor mixt) Reuniunea de cîntări
2. a. G. Donizetti — Arie din opera „L'exilir d'amore“
b. G. Bizett — Arie din opera „Carmen“
c. T. Brediceanu — Doină (I. Rădulescu)
3. a. G. Puccini — Arie din „Tosca“
b. T. Brediceanu — Doină (Marioara Vasilica)
4. I. Vidu. Ș-asară. Plîngerea unei floricel
5. P. Mascagni — Duet din opera „Cavaleria Rusticană“ soliști M. Vasilca și I. Rădulescu
6. a. Pucini — Arie din opera „La Boheme“
b. Gounoud — „Ave Maria“, cu acompaniament de violoncel și pian
c. I. Scărlătescu „Doina“ — I. Rădulescu
7. T. Popovici „Hora Dobrogeană“ — cor mixt — Reuniunea de cîntări.

În continuare „Libertatea“ apreciază acest concert ca peste așteptări de reușit. „A fost o producție de înaltă artă, care a răpit publicul și l-a încîntat deosebit. Furtuni de aplauze au acoperit înalta prestație. Cu speranța că pe viitor Reuniunea se va produce cu mai multe puncte, căci lumea începe a fi atrasă din nou și tot mai mult prin frumoasele străduințe social-culturale ale Reuniunii“ ¹⁷.

După plecarea lui I. Rădulescu, Reuniunea rămîne din nou fără dirijor, în schimb corul meseriașilor și a Liceului „Aurel Vlaicu“ din localitatea atrag tot mai mult atenția. Perioada războiului a împiedicat într-o oarecare măsură activitatea corală, dar aceasta nu dispăre cu totul ¹⁸. Prin eforturile unor buni patrioți, se menține, se reorganizează și începe

16. Idem nr. 54, 1913.

17. Idem nr. 55, 1913.

18. Idem nr. 3, 1914.

să participe la spectacole prilejuite de sărbătorile naționale : 1 decembrie 1918, Independența, Unirea de la 24 ianuarie 1859. Din repertoriul corului nu lipsesc cîntecele patriotice și bucățile populare, deși apariția lui în public devine din ce în ce mai rară.

De-a lungul existenței sale, Reuniunea de cîntări a organizat spectacole de-o mare amploare și frumusețe, făcînd ca frumosul costum popular din zona Orăștiei să fie mereu admirat, alături de formațiile de călușeri care au însoțit mereu programele acestea.

Indiferent de natura și nivelul la care și-au desfășurat activitatea reuniunile muzicale au constituit nuclee de viață culturală din mijlocul cărora a iradiat lumina.

DE L'ACTIVITÉ DE LA RÉUNION DES CHANSSONS D'ORĂȘTIE

R é s u m é

Un important rôle dans le déploiement d'une intense activité culturelle dans le département de Hunedoara dans la deuxième moitié du XIX-ème siècle et au début du XX-ème siècle revient à la Réunion des Chanssons de Orăștie qui a été fondée dans l'année 1883.

Les Réunions des Choeur, celles du théâtre ont constitué une grande attraction pour le public roumain et ils ont paru pour suppléer un théâtre organisé.

Avec un grand succès, le chœur présente les programmes avec les divers occasions dans les nombreuses localités, le plus grand succès il l'a obtenu au Festival des choeurs de Bucarest du 26—31 août le 1906 (ce programme est présenté en entièrement) où ont été présentés aussi les costumes nationales qui ont été admiré. Ainsi les réunions musicales qui ont déployé l'activité, ont constitué de vraies nucléus de la vie culturelle.